TOBAKEN I SVERIGE

LICENIA
Nº 33
A.B. SVENSKA
TOBAKSMONOPOLET
Pris
"10" 1.80 Kr

IMPORTADOS
COLORADO
UM 9876

Enköpings Cigarr- & Tobakshandel, Kungsgatan 16, Enköping. Skyltskåpet i vänster bildkant är märkt Folkets Parks Affischtafla.

TOBAKEN I SVERIGE

Den svenska tobakshistorien börjar på 1600-talet. Sedan dess har man haft fem tobaksmonopol varav fyra under 1600-talet. Ett av dessa var dessutom dubbelmonopol vilket gör att Svenska Tobaksmonopolet från 1915 ibland kallas det femte monopolet och ibland det sjätte monopolet.1600-talets monopol var inte statligt drivna utan arrenderades ut till privatpersoner.

Den första uppgiften man hittat om tobak i Sverige återfinns i svenska tullhandlingar från 1601 och berör fartyg kommande från Holland och Wismar till Stockholm.

I Stockholms stads tänkeböcker finns en anteckning från 1616 om hur ”Taback, een knippa” stals vid ett inbrott i Mårten Anderssons magasin i Gamla Stan. Tjuven hette Mickel Andersson, son till Tusendhaler Brita, vilken ”hafuer offta tillförene warit befunnen med tiuffweri men förskont till lijfwett för sin vngdoms skuldh”. Som kumpaner var Daniel och Peter Mattsson.

1618 framkom vid ett brottmål i rådhusrätten i Stockholm att en person vid namn Jacob hade blivit rånad på ”för tre daller tobak”

Johan August Pettersson inne i Enköpings Cigarr- & Tobakshandel, Kungsgatan 16, Enköping

TOBAK KOMMER FRÅN NYA SVERIGE

VÅREN 1640 ÅTERVÄNDE DET SVENSKA SKEPPET KALMAR NYCKEL TILL STOCKHOLM FRÅN AMERIKA MEDFÖRANDE 11.878 SKÅLPUND TOBAK (C:A 5 TON, 1 SKÅLPUND ÄR 425 GRAM). DETTA VAR DEN FÖRSTA TOBAKSIMPORTEN FRÅN NYA SVERIGE (DELAWARE)

MONOPOL

1641-1649 SÖDERKOMPANIET
1651-1653 CASPAR KHOL & DANIEL YOUNG (ADLAD LEIJONANCKER)
1654-1660 AMERIKANSKA KOMPANIET
1662-1685 TOBAKSKOMPANIET

Bildspel Anders Dernback, text Wikipedia

KALMAR NYCKEL

OCH

NYA SVERIGE

SÖDERKOMPANIET 1641 - 1649

Monopolet omfattade till en början endast tobaksimport. Den inrikes minuthandeln var fortfarande i princip fri men reglerades med en rad noggranna föreskrifter.
Söderkompaniet hade lokaler och lager i Stockholm och Göteborg
Söderkompaniet erhöll full tullfrihet för den tobak som infördes med egna fartyg i riket från Amerika men ej på den tobak som importerades från Europa.
Rent ekonomisk bar sig Söderkompaniet inget vidare och då man dessutom tvingats importera tobak i allt större utsträckning från Europa försvann den politiskt ideologiska grundvalen för Söderkompaniet att vara länken mellan Sverige och Nya Sverige. Söderkompaniets finanser och Söderkompaniets förmåga att importera amerikansk tobak var dålig så 1649 avskaffades monopolet av den nu myndiga Kristina då hon menade att nyttan med monopolet var obefintligt.
Det kom att dröja till cirka 1720 innan den svenska tobaksodlingen sköt fart.

Upplandsmuseet

KOHL OCH YOUNG (1651-1653)

Detta monopol varade endast två år och komplicerades av att statsmakten gett rättigheter att hantera tobak till två olika affärskonstellationer.
Drottning Kristina beviljade den 5 oktober 1650 de två holländska köpmännen i Stockholm, Johan Fock och Johan Visbeck, privilegium på tillverkning av spelkort och tobakspipor samt försäljning av sönderskuren tobak samt rätt att importera tobaksblad och vissa tobakssorter mot en tullavgift av endast en procent. Året därpå begränsades tullindringen till att omfatta en mängd tobak av högst 3.000 riksdalers värde årligen. Den 22 september 1651 beviljades köpmännen Caspar Kohl och skotten Daniel Young (senare adlad Leijonancker) monopol på handeln med tobak i Sverige och Finland mot ett årligt arrende om 5.000 riksdaler gällande i fyra år. I detta ingick rätten att ombesörja försäljningen inom länderna. Kristina upphävde monopolet den 28 april 1653. Den omfattande smugglingen skulle istället bekämpas med modererade tullsatser. Tobakshandeln blev åter fri något år framöver.

LA
LICENIA
№ 33
AB. SVENSKA
TOBAKSMONOPOLET
F.H.M.
TOBAKSMONOPOLET
Pris
"10" 1.80 Kr
TOBAKSMONOPOLET

AMERIKANSKA KOMPANIET (1654-1660)

Det gamla Söderkompaniet hade ekonomiskt rekonstruerats och bytt namn till Amerikanska kompaniet och de fick monopolrättighter fastslagna i kungligt plakat från den 23 december 1654 omfattande all tobaksimport till Sverige och Finland. En av kompaniets uppgifter var att utveckla handeln med Nya Sverige så att denna skall tillväxa och förkovras samt att den svenska nationen skall få tillfälle att vänja sig vid den amerikanska seglationen och handeln. Detta monopol sammanfaller med Karl X Gustafs regeringstid, 1654-1660. Tillverkningen kom igång 1655 och Amerikanska kompaniet producerade då närmare 20.000 skålpund tobak. Smuggeltrafiken av tobak var så omfattande att 1656 var fortfarande hälften av 1655 års produktion osåld. Samma år som Karl X Gustafs död 1660 avskaffades så även detta monopol genom brev till kommerserkollegium den 10 november 1660.

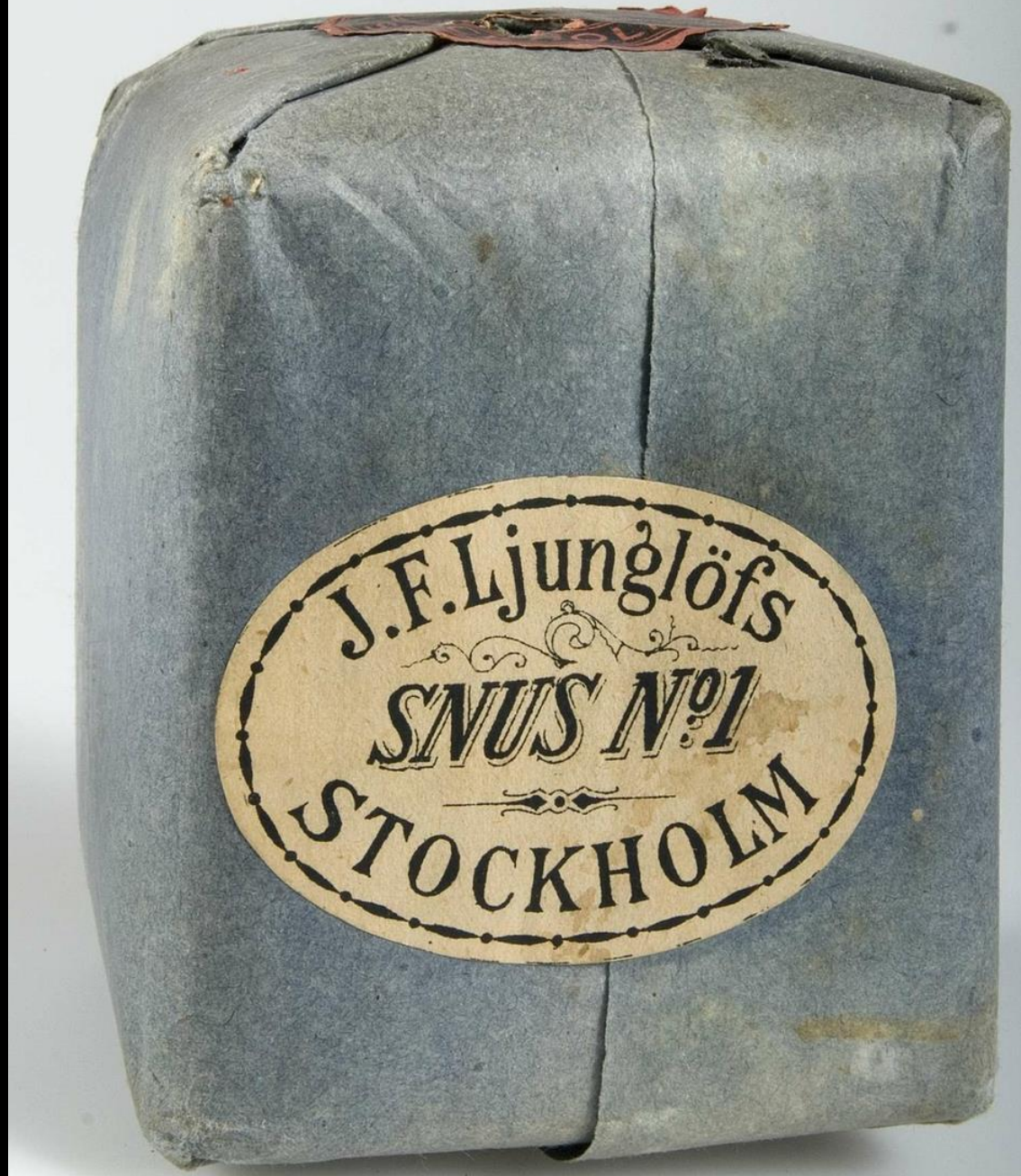
J.F.Ljunglöfs
SNUS N:o 1
STOCKHOLM

SPORTSMANS
DELIGHT
N:o 510
AKTIEBOLAGET
SVENSKA TOBAKSMONOPOLET

TOBAKSKOMPANIET (1662-1685)

1600-talets sista monopol låg även detta i Stockholm.
Sveriges styrdes nu av en förmyndarregering med Magnus Gabriel de la Gardie som rikskansler. År 1662 beslöt regeringen än en gång att monopolisera tobakshandeln. Den dåliga erfarenheten från tidigare monopol kompenserades av att man denna gång arrenderade ut rätten att importera, tillverka och sälja tobak till ett konsortium bestående av fem framstående affärsmän som bildat ett handelsbolag.
Tillverkningen kom igång 1664 och pågick till monopolets upphörande 1685. Detta hela slutade i en katastrof för de inblandade och något nytt monopol kom till stånd först 1915 då på grund av den borgerliga regeringens behov av pengar till pensionssystemet samt ökade försvarskostnader. Då de olika monopolen slutat i ökat ekonomiskt trassel, det sista i en direkt konflikt med Karl XI, avskaffades slutligen tobaksmonopolet men för att säkra kronans intäkter infördes istället ett system med privilegier, acciser och importkontroll.

Användningen av tobak i Sverige sträcker sig tillbaka till 1600-talet. Den importerades för att rökas i pipa, tuggas eller snusas.
För att stärka statskassan hade staten tullar och monopol på tobak, men på 1700-talet blev det fritt att införa och tillverka tobaksvaror om man anmält det till Kommerskollegium eftersom man ville begränsa importen och stödja den inhemska näringen. Kung Fredrik I uppmanar därför till tobaksodling och snart finns odlingar över hela Sverige och samtidigt växer antalet svenska tobakstillverkare.

PÅ BERGIELUND BÖRJADE MAN ODLA TOBAK FRÅN SLUTET PÅ 1770-TALET. PÅ OMRÅDET FANNS EN LADA FÖR TORKNING AV BLADEN OCH ETT TOBAKSSPINNERI.

CUPIDO
CIGARROS PUROS
SCHUTZ-MARKE
PRIS
pr 1 st. 15 öre
CUPIDO
CUPIDO
SCHUTZ-MARKE
CIGARROS PUROS

Peter Jonas Bergius

P.J. Bergius var Linnés lärjunge, Bergianska trädgårdens grundare samt framgångsrik läkare och botanist.

Peter Jonas Bergius föddes 1730 i Hvittaryds socken i Kronobergs län och var yngst av 7 syskon. Föräldrarna dog tidigt och brodern Bengt och andra förmyndare fick ansvara för syskonskaran. 1746 började Peter Jonas studera vid Visingsö Kongl. Trivialskola och gymnasium, 16 år gammal skrevs han in på Lunds universitet och tog teologisk examen. Det var först några år senare, som studierna som kom att färga hela hans karriär tog sin början.

Vägbeskrivning

Med bil från Stockholm

Kör Roslagsvägen till avfart vid Naturhistoriska riksmuseet. Tag vänster i rondellen under Roslagsvägen.

Med bil från norr

Från E4/Uppsalavägen tag avfart 169 vid Järva krog körriktning Norrtälje. Sväng sedan upp på Norrtäljevägen söderut mot Stockholm. Efter Bergshamra tag av vid trafikplats Ekhagen, skyltat Bergianska trädgården.

HELLGRENS TOBAKSFABRIK

Företaget hade sett dagens ljus redan 1840 då Carl Anton Wilhelm Hellgren fick privilegium på att driva snus- och tobaksfbrik i Stockholm. Redan då var verksamheten förlagd på Götgatan 48 (senare med gatunumret 68).

På lastbilarna finns reklamtexterna: "Svecia. Cigarr a 10 öre Wm Hellgren et Co T.A" och "La Licencia cigarr a 12 öre. Wm Hellgren & Co T.A".

I början av 1800-talet, sålde också kryddbodarna tobak.
På 1700-talet slopades skatt på import av tobak. Tobaksodlingar blev också en vanlig syn i svenska städer. De flesta av stadens tobaksfabriker låg på Södermalm.

Tobakskompaniet var ett svenskt statligt monopol på import, tillverkning och försäljning av tobak under åren 1662 till 1685. Bolaget var utarrenderat till ett konsortium och bedrev sin verksamhet på den egendom på Södermalm i Stockholm som senare kom att kallas Heleneborg. Tobakskompaniet var statens fjärde försök att monopolisera tobakshandeln under 1600-talet. Det hela slutade dock i ett sådant katastrofalt fiasko för de inblandade att ett nytt statligt tobaksmonopol inte kom till stånd förrän 1915, då AB Svenska Tobaksmonopolet bildades (genom riksdagsbeslut på grund av behovet av pengar till ett nytt pensionssystem samt utbyggnad av försvaret under första världskriget).

Det första kända tillfälle då tobak nämns i Sverige är i tullräkenskaper från år 1601. Tobaken blev snabbt en populär och efterfrågad vara och det förekom mycket smuggling av tobaksvaror. Svenska staten hade under 1600-talet fyra tobaksmonopol – år 1641-1649 hette monopolet Söderkompaniet, år 1651-1653 Caspar Kohl & Daniel Young och år 1654-1660 Amerikanska kompaniet. År 1662 beslöt förmyndarregeringen under Magnus Gabriel De la Gardie att ytterligare en gång monopolisera tobakshandeln. Denna gång arrenderades rätten att importera, tillverka och sälja tobak ut till ett konsortium bestående av fem framstående affärsmän, vilka bildat handelsbolaget Tobakskompaniet.

Cigarettillverkning
1940 talet

Tobaksmonopolets cigarettpaket, 1942.

Kvarteret Tobaksmonopolet är ett kvarter på västra Södermalm i Stockholm. Här lät Svenska Tobaks AB mellan 1917 och 1939 uppföra fabriks- och kontorslokaler för sin verksamhet. För utformningen stod bland andra arkitekterna Ivar Tengbom och Eskil Sundahl. Tillverkningen av tobaksvaror lades ned 1965.

Svenska Tobaks AB

Till en början drevs sju cigarr-, tre cigarett-, fyra röktobaks-, tre tuggtobaks- och elva snusfabriker runtom i Sverige. Men eftersom ingen av de befintliga fabrikerna lämpade sig för stordrift beslöts att bygga en helt ny fabrik på Södermalm i Stockholm.